

MAS O MASIA

S'anomena mas o masia a una finca rústica amb una gran casa i altres construccions auxiliars pegades o no a l'edifici principal amb terres per a cultivar, ormeigs i bestiar: la casa del "casero" o masover, les quadres, corrals, porcateres, galliners, pou, abeurador, forn, "paellero", es a dir, sempre lligada a una explotació agrària i ramadera de tipus familiar. És molt comú l'existència d'un oratori o capelleta, on els amos, anomenats "els senyors" o "senyorets" hi escoltaven la missa dominical.

Este model de construcció rural, prou freqüent a la zona est d'Espanya i sud de França. La casa de la masia sol tindre la façana orientada cap a l'est i sud i, quasi totes disposen d'un pou o una font, la seua construcció sol ser de pedra amb grossos murs. La planta principal quasi sempre és de forma rectangular i l'edificació forma un sol bloc. De vegades, l'estable i el corral es troba pegat a l'edificació principal. Solen tindre una o dues portes d'entrada a la casa. Es freqüent situar els dormitoris a la part alta o segona planta, perquè la primera planta és integrada amb una sola estada, que sol ser gran, donat que és on fa la vida la família, a un extrem es troba la xemeneia dotada d'una gran campana i acompanyada d'uns bancs correguts. A l'altra paret sol haver una canterera per a col·locar els cànters per a l'aigua.

Les teulades són quasi sempre a dos aigües i amb poca pendent, eren realitzades amb teules morunes corbes. A la façana no sol haver-hi molts detalls d'ornamentació, tan sols es costum posar rellotges de sol i taulellets de ceràmica amb la data de construcció i el nom del amo del mas. Els mobles de les masies solen ser senzills: la taula de fusta de carrasca o roure, les cadires d'espart; una arca per a guardar el pa.

A la zona de l'horta sol hi haver un banc de pedra per a prendre el sol o posar-se a la fresca, segons l'època de l'any, també hi ha un suport amb tres o quatre escalons que facilitava la pujada o baixada de les dones a les cavalleries. Quasi sempre es trobava algun corpulent arbre prop de la casa i una parra que era enxarxada en alguna de les façanes. L'aixovar era senzill i conservat quasi sempre com a tresor familiar, tanmateix com la vaixela era constituïda per elements de test.

La vida familiar dels seus amos es desenvolupa a la primera planta, on hi ha grans salons per a dur a terme la vida social i de relacions familiars i amistoses durant determinades èpoques de l'any. També solia ser el lloc de les celebracions socials, on es festejaven els esdeveniments més importants de la família; així com batejos, comunions, bodes..., un altra raó per a utilitzar la capella. Les festes socials amb grans balls es realitzaven als salons o als jardins de la casona, segons l'època de l'any. Cal destacar, que en totes les masies, la casa era rodejada d'un bonic jardí romàntic, que encara es conserven, on hi es

desenvolupava la vida social i familiar durant els mesos de juliol i agost i algun mes de la tardor.

La construcció d'estes edificacions rurals al territori de Bétera, va ser possible, sobretot, a partir dels anys 1795 i 1820 amb les lleis de desvinculació que permeteren als senyors de Bétera alienar terres pròpies, o bé gràcies a l'assentament de nobles que es sotmetien a la condició emfitèutica. Encara que també sabem que ja hi havia masades en temps anteriors, alguna perquè eren propietats del senyor de Bétera i altres perquè a principis del segle XVII, la senyora de Bétera, N'Elena Boïl, va desvincular terres de manera il·legal, en contra del Domini Directe que exercia l'ordre de Calatrava, com va ser, per exemple, el cas de la masia d'Amunia.

Una relació efectuada el 1860 ens mostra que tan sols hi havia set d'estos edificis disseminats pel territori municipal: d'Almunia (com hem dit del segle XVII), d'Arnal (documentada al 1648), de Camarena (existent al segle XVII, en propietat del senyor de Bétera), de Massalconill (també del senyor Marqués, la més antiga de tot el terme), de l'Oliveral (amb bastant probabilitat l'actual *Caseta Blanca*), de Padur, de la que és desconeguda la identificació actual –podria tractar-se de la Masia d'Elies–, i la de la Pelosa (s. XVIII). El número de masos es va veure incrementat en pocs anys arribant l'any 1888, a ser assenyalades vint-i-nou masies. Estem segurs que moltes de les cases novament agregades eren ja essencialment residencials, bé que tingués una porció de terres per a ús personal o bé amb finalitat comercial.

Les masies de Bétera, durant molts anys -més d'un segle i mig-, han segut pel nostre poble un nucli econòmic, laboral i social, perquè al voltant d'elles es desenvolupava una vida de producció agrària, ramadera i, fins i tot, de servei, d'on depenia la vida laboral i econòmica de moltes famílies.

Cada masia era autosuficient, de tal manera que, fins els anys trenta del segle passat, tan sols es cultivava vinya, garroferes, oliveres, ametlers, i un poc de taronjar, però al veure la rendibilitat de la taronja, poc a poc varen transformar els cultius de secà pels de regadiu, aleshores varen perforar el sol i cada masia construeix el seu propi pou per regar i conrear bones collites d'horta, com dacsca i alfals, el què garantia l'alimentació dels animals, tan necessaris pels conreus i el transport.

En certes èpoques de l'any, sobre tot, Pasqua i a l'estiu, la configuració social de Bétera canviava perquè a l'omplir-se les masies de gent: xiquets, joves i majors amb el corresponent personal de servei, passejadores, servents, xofers... i tots amb els seu adient uniforme li donava al poble un altre aspecte.

Les vesprades de l'estiu, a poqueta nit, quan els carros de llaurar entraven al poble, de quan en quan apareixia un cotxe, que fins els anys cinquanta era un espectacle, el mateix que fer la compra a les botigues del poble, perquè en estes dades, esta tasca es compartia amb persones de uniforme amb davantal, però

cal destacar que, amb bona convivència social i econòmica pel poble. Les vesprades, sobre tot de l'estiu, els carrers de Bétera s'omplien de xiquets i xiquetes amb les seues passejadores, grups de joves anaven pel poble i als que se integraven joves de Bétera, malgrat que es trobaven d'any a any, sempre quedava una bona amistat.

Este canvi social apareixia a principi de juliol, aleshores les beteranes i el beterans comentaven per tot arreu, ja han arribat els estiuejants!, doncs a més, hi havia certa diferència en la manera de vestir, sobre sot, en les persones majors, perquè la seua forma de vestir era com ací es vestien els diumenges, donat que, la roba de diari ací era diferent de la del dia de festa, perquè el treball així ho requeria.

EL MASOVER O "CASERO"

Els propietaris de les masies són generalment forans, que, al no poder o no voler atendre directament les seues terres, deixen a una o més famílies la cura d'estes amb una doble missió: la cura dels immobles cultivant la terra i cuidant de la casa, així com la de fer d'administradors, contractant jornalers en l'època de replegar les collites, atenent als animals del conreu de la terra, adquirint adobs, etc. Esta persona encarregada era el *masover* o "*casero*", que habitava i segueix habitant, tot l'any a la masia en una casa exclusiva per a ell i la seua família. El seu treball és retribuït amb collites, o part d'elles, o bé a canvi d'un salari o, inclús, amb les dos coses.

Com hem dit, el masover, si ho necessita, busca els serveis d'altres treballadors, com bracers, pastors, esporgadors, regadors, etc., a més cal destacar, que cada masia hi havia carreters i llauradors pers a utilitzar els animals a les necessitats de les terres i, en certes èpoques de l'any, sobre tot al replegar les collites (ametles, garrofes, raïm, olives, dacsa, taronja...) anaven colles de 15 o 20 persones, -segons la necessitat de la tasca- a desenvolupar l'activitat requerida, hi havia més demanda de dones que d'homes. Al transformar tots els cultius en taronjars, els homes es dedicaven a conrear els camps i les dones tan sols a collir la taronja.

L'auto-abastiment dels "caseros" produïa que sols vingueren al poble per a comprar aquells articles imprescindibles i que no donava la terra o els animals, com el sucre, la sal, el peix, etc. Les masies, com es pot observar al plànol, es troben per tot arreu del terme, aleshores el desplaçament hi havia d'efectuar-se en cavalleries, caminant o amb bicicleta, la qual cosa provocava aïllament, però amb la nova tecnologia i la mecanització s'ha eradicat la soledat amb la que vivien. Esta soledat es trencava en certes èpoques de l'any, en quan els seus amos "els senyors", organitzaven platxèries o balls per a celebrar les seues festes familiars o les festes de Nadal, Carnestoltes, Pasqua o esdeveniments

importants. En arribar l'estiu, la festa era continua perquè el pare reunien tota la família (fils, nets, germans nores, cosins...) per passar els mesos de juliol i agost tots junts i gaudir de l'aire del camp, la piscina i la convivència. Cada família es traslladava amb el personal de servei de sa casa de la ciutat i, a més, tota la família del masover (matrimoni i fills/es majors) es posaven al servei de la família del senyor.